

kaj pridobijo. Medtem ko je Krek govoril: Žrtve /za združitev s Hrvati/ bodo morale biti, Lampe ni pristajal, da bi v tej vlogi nastopali t.i. »obmejni Slovenci« (še posebno ne tisti na Koroškem in Štajerskem). Če bi bila rešitev za Slovence Jugoslavija, potem bi bila Šušteršič (nacionalni cilj svoje politike je definiral z besedami: »... da ostane vse skupaj, kar je slovenskega«) in Lampe – v božjem imenu – pač zanjo. Toda videla sta, da je ta v habsburški monarhiji neuresničljiva. Nerealna. Zgolj teorija oz. fantazija. (Prav taka teorija oz. fantazija se je dobesedno del 1. svetovne vojne zdela možnost propada habsburške države – ne le Šušteršiču, temveč tudi veliki večini njegovih rojakov.) In ne pozabimo, da so Šušteršiča obhajale zelo otožne misli, ker Jugoslovanski klub leta 1917 ni resno premislil o nekaterih ne čisto »jugoslovanskih« političnih možnostih. Pri vsem tem pa se je Pleterskemu zgodilo nekaj zelo zabavnega in pomenljivega: postmodernistično politiziranje je na drugem mestu – na str. 340, v opombi 12 (citat iz str. 426 je namreč vzet iz enega od spisov, ki jih omenja opomba 12!) – razglasil kar za »zgodovinisje«. Izenačil je ti dve – po moji sodbi – dovolj različni stvari. No ja, živemu človeku se marsikaj primeri; nasploh pa je na svet in vanj zdravo gledati s humoristične plati. Zato se tudi ne mislim muditi ob opombi št. 11 na str. 320; ob njej pravim samo tole: sodbo o Šušteršiču kot Judežu lahko Pleterski zaščiti s copyrightom!

Poleg mene je važna tarča polemičnih osti Pleterskega tudi Vasilij Melik; z njim se obračunava zlasti na str. 431. Toda njegovi argumenti se zavračajo bolj z retoriko, kakor pa s protargumenti. Da so Slovenci zavrnili program narodne avtonomije, je dejstvo. Sam Anton Korošec je 2. oktobra 1918 dejal: »Mi južni Slovani se najvdaneje zahvalimo za avtonomijo. Baron Hussarek, prepozni ste. /.../ Prepričan sem, baron Hussarek, da danes, 2. oktobra 1918, na zemeljski obli ne najdete več narodno zavednega južnega Slovana, ki bi vam bil pripravljen slediti po poti narodne avtonomije.« Torej: jasna zavrnitev narodne avtonomije. Tudi manifest cesarja Karla o preureditvi Cislajtanije v zvezno državo s samostojno državno enoto vsakega naroda je bil zavrnjen s strani Narodnega sveta SHS. Velika večina slovenskih voditeljev je oktobra 1918 tako z besedami kot z dejanji zavračala vse nejugoslovanske politične programe, ki so se na naših tleh pojavili dotlej; to je dejstvo, ki mu resno ni mogoče oporekati. Ti možje so menili, da so vsi drugi programi ali nerealni ali premalo obetajoči. Toda takšni so bili ne samo zaradi dejavnikov zunaj slovenskega prostora, temveč tudi zaradi podvigov slovenskih narodnih prvakov, ki so se zagledali v jugovzhodno smer. Koroščeve besede in politika Narodnega sveta to jasno dokazujejo.

Pleterski zelo hitro očita kakemu avtorju, da ne pozna tega ali onega spisa (prim. op. št. 16 na str. 227). Toda tudi njemu bi bilo tozadevno mogoče marsikaj naprtiti, ampak ne bodimo prestrogi: ubogi mali ljudje smo, polni slabosti... Navsezadnje je stvar prišla celo tako daleč, da knjiga, ki nosi naslov *Dr. Ivan Šušteršič 1863–1925*, sploh ni biografija (niti politična biografija) nekronanega vojvode kranjskega. Kaj pravzaprav je, ne vem. Zaenkrat ne bi rekel nič drugega kot tole: Še bo treba pisati o Šušteršiču. Vsakomur, ki se bo lotil tega posla, želim enako razumevajočega založnika kot Pleterskemu. A to je najbrž znanstvena fantastika.

Igor Grdina

Janusz Piekalkiewicz, **Prva svetovna vojna**. Ljubljana : DZS, 1996. 609 strani.

Založba DZS iz Ljubljane je izpeljala zanimiv projekt objave prevoda zadnjih dveh obsežnih monografij uglednega zgodovinarja moderne dobe, izbrušenega cineasta na področju dokumentarnih filmov in scenarista televizijskih serij (spomnimo se le njegove izredno uspešne nanizanke *Vohuni, agenti, vojaki – skrivni komandosi druge svetovne vojne*). Poljaka *Janusza Piekalkiewicza* (1925–1988); monografiji sta posvečeni obema svetovnim vojnama in o 2. svetovni vojni sledi naša posebna ocena v enem od prihodnjih zvezkov ZČ.

Zaradi kroničnega pomanjkanja zgodovinskih del o 1. svetovni vojni pri nas in v našem jeziku, tudi prevedenih, je obravnavana knjiga več kot dobrodošla, še zlasti zaradi obilice slikovnega gradiva (več kot tisoč ilustracij) in temeljite bibliografije. Čeprav avtor velja za odličnega poznavalca dogajanj zlasti v drugem svetovnem spopadu, se je zahtevne teme lotil nedvomno predvsem zato, ker 1. svetovno vojno pojmuje kot prvi časovni razdelek v svetovnem vojaško-političnem soočanju

in obračunavanju v prvi polovici našega stoletja; ta je zaradi nedorečenosti in kontradiktornosti ob podpisu versajske mirovne pogodbe (bolje rečeno premišljenega diktata) nudil poraženi strani dovolj argumentov in izgovorov, da se je pripravila na revanšo in sprožila novo vojno, ki je imela v drugem časovnem razdelku svetovne katastrofe še vse značilnosti totalne vojne, obarvane z ideološko-rasističnimi primesmi. Deli J. Piekalkiewicza sta nedeljiva celota in manjka jima morda le še monografska obdelava obdobja med obema svetovnimaj vojnama, z različnimi vojnimi grožnjami in spopadi tako lokalnega kot širšega značaja ter s pripravami na agresivna dejanja tako nacionalno-socialistično-fašističnega kot mednarodnega komunističnega tabora ob očitni pasivnosti in nemoči zahodnih demokracij, česar pa ugledni avtor ni mogel več napisati.

Kljub vpetosti v enkratno celoto pa pričujoča knjiga vendar zasluži posebno obravnavo, in sicer tako zaradi obsežnosti snovi kot zaradi različne narave enega in drugega globalnega spopada. Obe vojni sta moderni v tehniškem pomenu, vendar prva še nadaljuje podedovane tradicije viteškega pojmovanja vojskovanja, medtem ko druga deluje vse bolj v smeri prevlade strojev in z njimi povezanega splošnega morilskega uničevanja življenj, ne le vojakov, ampak celo civilistov, tudi globoko v frontnem zaledju; tu so še dejanja neizmernih zločinov, zagrešenih nad vojnimi ujetniki, zaporniki in interniranci.

J. Piekalkiewicz se zadane zahtevne naloge loteva skrajno metodično in strogo kronološko. Razloženi so vzroki, zaradi katerih je prišlo do vojne, nato se dogodki zvrstijo tako, da so obdelane vse celine, zapletene v sovražnosti, in vsa svetovna morja. Treba je priznati, da preglednost zapletene snovi avtor doseže tako, da posamične teme opisuje povsem ločeno, čeprav se to morda potem časovno ne sklada povsem z razmerami na glavnih bojiščih. Seveda je daleč največji pomen dan prav zahodnemu in delno vzhodnemu prostoru vojnih operacij; pri tem J. Piekalkiewicz precizno razloži, zakaj se vojna na zahodu kmalu sprevrže v pozicijsko, za razliko od vzhoda, kjer ohrani gibljivo (manevrsko) naravo vse do razsula imperatorske oziroma republikanske ruske vojske, začetka oktobrske revolucije in uveljavitve določil separatnega nemško-sovjetskega mirovnega sporazuma v Brest-Litovsku. Avtor s pridom znova uveljavlja svojo preizkušeno taktiko nizanja vojnih in političnih dogajanj v resumiranih, tudi komentiranih skupkih, vmes si sledijo agencijske novice in uradna obvestila oziroma izjave najvišjih poveljstev vojskujočih se strani. Takšen način pisanja je po eni strani poučen in koristen za nepoučenega bralca, po drugi strani mikaven do te mere, da se vsakdo (strokovnjak, študent oziroma ljubitelj vojnega zgodovinarstva) zlahka približa duhu obravnavanega časa in se z njim celo poistoveti. Takšen plastičen način slikanja dogajanja, ki mu Piekalkiewicz – briljantni stilist svojega literarnega žanra – zna na poseben način nadeti pridih dramatičnosti, je koristen za razumevanje snovi, po drugi strani pa s svojo neposrednostjo (včasih celo brezobzirnostjo) pomaga delovati svarilno pred grozotami slehernih vojnih spopadov.

Monografija je izredno pregledna in polna dragocenih podatkov, ki so tem laže dosegljivi zaradi temeljitih registrov osebnih in krajevnih imen ter celo imenskega kazala ladij (vojnih). Razumljivo je, da je bilo v tako obsežnem gradivu za avtorja težko preveriti vsa dejstva in manjše nerodnosti so v besedilu vsekakor prisotne; ker o tem lahko sodimo predvsem na podlagi prevoda Špele Virant in ne na podlagi nemško napisanega izvornika, ne moremo vselej izreči prave sodbe o posamičnih zadevah. Videti je, da je daleč največ nerodnosti v vojaški terminologiji (naj se ustavimo le ob večnem nerazlikovanju med vojno in bojno ladjo; slednja je še v 2. svetovni vojni tako zaradi oborožitve kot zaradi oklepljenosti predstavljala kapitalna udarna vojna plovila, katerih premočno vlogo za izid mornariških spopadov je znala uspešno obrzdati šele aviacija), sledijo podatki iz dosedanje (nekoliko starejše) vojaško zgodovinske literature, izmed katerih se nekateri vendarle močno razlikujejo od najnovejših dognanj, objavljenih v specializiranih delih in strokovnih vojaških revijah. Vsega tega v oceni ni mogoče zajeti niti približno in tako manj seznanjenemu bralcu ostaja, da se ob študiranju takšnih monumentalnih monografij sam dokoplje do osnovnih vrednosti (žal tudi napak) in da si ob nadaljnjem specialističnem poglobljanju sam izostril kritični čut pri iskanju objektivne resnice, četudi še tako subjektivno obarvane. Ker boljše knjige trenutno pri nas ni, se moramo s takšno relativno vednostjo o veličini in tragičnosti prvega svetovnega spopada sprijazniti. Žal moramo ugotoviti, da je J. Piekalkiewicz med navedeno kapitalno literaturo gladko prezrl odlično strokovno (še bolje: znanstveno) monografijo hrvatskega vojnega zgodovinarja (za različna obdobja) Petra Tomca (cf. Petar Tomac, *Prvi svetski rat 1914–1918*. Vojna biblioteka Naši pisci, 82. knjiga, Vojnoizdavački zavod JNA, Beograd, 1973), ki je kljub lapidarnosti prava zbirka preverjenih podatkov in informacij, vendar le z zemljevidi brez fotografij.

Prav tako ob prebiranju *Prve svetovne vojne* z obžalovanjem ugotavljamo, da J. Piekalkiewicz ne pozna dovolj dobro dogajanj na tistem bojišču, ki je bilo za usodo slovenskih dežel najbolj kritično, namreč na jugozahodnem (italijanskem). Krajev kot Bovec, Kobarid, Tolmin in Sv. Mihael (kota 275) preprosto ne najdemo, dogajanje je za naše predstave prikazano vse preveč skopo. Vendar se morda prav na takšen način relativizira vojno dogajanje na naših zahodnih mejah, ki smo mu morda v zadnjih domačih delih, zlasti v poosamosvojitveni evforiji, namenili kar preveč nekritičnih epitetov: najbolj krvavo bojišče prve svetovne vojne (soška fronta) *etc.* Končno J. Piekalkiewicz v uvodnih stavkih o dogodkih na italijansko-avstrijski fronti jasno zapiše, da je šlo za prvo takšno velikopotezno načrtovano operacijo pretežno gorskega vojaškega značaja v svetovni vojni (in celo v svetovni zgodovini); mi bi pristavili le še, da so prvi začeli z gorskim bojevanjem Turki, in sicer ob vdoru na ruski Kavkaz že konec leta 1914.

Pohvaliti želimo tudi izredno izvirnost J. Piekalkiewicza, ki v svoji *Prvi svetovni* (in tudi *Drugi*) *vojni* pojmuje poštno znamke kot prvovrsten zgodovinski vir, saj se tako na specifičen način odražajo razmere na frontah in v zaledju. Škoda, da so znamke, in to cele serije in priložnostne izdaje, reproducirane le v črno beli tehniki. Avtor tudi ni navedel datumov edicij, ki bi jih sicer zlahka našel v katalogih evropskih in neevropskih poštnih znamk.

Ker imamo o pričujoči monografiji J. Piekalkiewicza načelno tako dobro mnenje, je seveda neprijetno zapisati in posebej izpostaviti netočnosti. Omejili smo se na besedila k slikam, saj ta najbolj padejo v oči in se navezujejo na navedbe v pripadajočih poglavjih. Velika škoda je, da založnik ni segel po barvnem slikovnem gradivu, s poplavo takšnih ali drugačnih propagandnih razglednic in lepakov, tako značilnem za vzdušje v vojskujočih se taborih med svetovno vojno.

Netočnosti in nedoslednosti navajamo tako, kot so v monografiji objavljene oziroma razpo-rejene.

Str. 61, zgornja in spodnja slika: posnetka z zahodne fronte, ki kažeta francoske kanonirje s topovi kalibra 75 mm, ne moreta biti iz leta 1914, saj vojaki nosijo čelade modela M-15 *Adrian*, jeklene, sivo modre barve. Te čelade so Francozi vpeljali leta 1915, v teku uveljavitve *de la guerre des tranchés*, italijanske enote na soškem bojišču so jih dobile (uvoženi francoski model M-15) s 15. oktobrom 1915, kot to notira v svojem vojnem dnevniku bersaljer Benito Mussolini (cf. Stefano Savino, *Il primo elmetto italiano*, Eserciti e armi 11, Supplemento di Interconair aviazione e marina No 101, Giugno 1973, 72, dve sliki).

Str. 86, slika spodaj (tudi str. 87, slika zgoraj): namesto prevajalkine iznajdbe pehotni vojaki bi bili bolj veseli, če bi pisalo preprosto pešci (ali v starem vojaškem besednjaku infanteristi).

Str. 87, slika: če je že v besedilu k fotografiji omenjena ladja *Magdeburg*, bi bilo vsekakor dobro precizirati, da gre za nemško lahko križarko *Magdeburg*, sicer v sestavi nemške baltiške flote, kar je pravilno navedeno na str. 117.

Str. 120–121: velika škoda je, da avtor ne precizira izrednega fotografskega posnetka, označenega kot del angleške flote med plovbo; v resnici gre za divizijo angleških bojnih križark razreda *Invincible* (3 enote, po 20.135 ton polnega izpodriva).

Str. 122–123, večja slika zgoraj: imamo opraviti z lepim posnetkom, z desnega boka, nemške bojne križarke SMS *Goeben* (in ne križarke), dvojnice SMS *Moltke*, ki je bila ob začetku vojne podarjena Turčiji; polni izpodriv obeh enot je znašal 25.000 ton.

Str. 130: na vsem lepem imamo opraviti, če se držimo avtorjeve navedbe (morda prevajalkine nedoslednosti), s kar dvema bivšima nemškima bojnim ladjama pod turško zastavo, z *Goeben* in *Breslau*. O bojni križarki *Goeben* smo svoje že povedali (preimenovana v *Yavuz Sultan Selim*, hudo poškodovana 20. januarja 1918 pri prodoru v Egejsko morje od mine in letalskih bomb, kasneje potopljena v bazi), pri *Breslau* moramo podčrtati, da gre za lahko križarko polnega izpodriva 4.550 ton, kar je sicer pravilno navedeno na str. 122 (preimenovana v *Midillih* je bila potopljena 20. januarja 1918 pri otoku Imbros v spopadu z Britanci).

Str. 131, spodnja slika: v zvezi s potopitvijo HMS *Aboukir*, skupaj s HMS *Hogue* in HMS *Cressy*, s strani nemške podmornice *U-9*, je dobro pravilno zapisati, da je šlo za tri zastarele oklepne križarke razreda *Cressy* (6 enot, zgrajenih v letih 1897–1898), kar za Britance, razen razumljivega hudega psihičnega pretresa, ni pomenilo bistvenega zmanjšanja premoči na morju. Oklepne križarke razreda *Cressy* so bile zelo podobne še starejšim oklepni križarkam razreda *Powerful*, vendar so bile nekoliko manjše, oborožitev je bila identična, in sicer 9.2 in 6-palčni (23,368 in

15,24-centimetrski) topovi, medtem ko je debelina oklepa znašala 6 palcev (15,24 cm) (cf. Anthony J. Watts, *Pictorial History of the Royal Navy*. Volume two, 1880–1914. Ian Allan. London, 1971, 31, 101, slika zgoraj).

Str. 143, slika: dobro bi bilo navesti, da je HMS *Royal Oak* bojna ladja (dreadnought). Udeležila se je jutlanske bitke 1916 in modernizirana dočakala začetek 2. svetovne vojne. 14. oktobra 1939 ob 1.15 uri jo je na sidrišču v bazi Scapa Flow v drzni akciji torpedirala nemška podmornica *U-47* pod poveljstvom kapitana Güntherja Priena. – Objava modernizirane bojne ladje, ki ima značilno novo nadgradnjo poveljniškega mostu in ki ji parne turbine poganja mazut namesto premoga, pod decembrom 1914 vsekakor ni primerna.

Str. 158, slika: po avtorju gre za turška strelca, ki s strojnico obstreljujeta sovražno letalo pri Dardanelah. Dobro je vedeti, da gre za lahko strojnico modela *Lewis* (*Lewis light machine gun*) z značilnim diskastim okvirjem za 47 nabojev, izvirno zasnovano v ZDA, doma ignorirano in nato tik pred izbruhom svetovne vojne preneseno na zahtevo izumitelja v Evropo. Angleška *BSA Company* je strojnico začela izdelovati za izvoz. Ko je prišlo do vojne, so jo sprejeli v majhnem številu v britansko in belgijsko vojsko; ker se je taktično dobro obnesla, je postajala vse bolj iskana. Opremljena je bila s protiletalskim merilcem, postavljenim tik nad nasadiščem kopita. – Po mavzericah sodeč, prislonejenih na rob ognjene pozicije, gre brez dvoma za turško uporabo, primerek bi lahko prišel v roke nemških zaveznikov ob Bosporju kot vojni plen z zahodnega bojišča (znano je, da so imeli nemški vojaki zaplenjene Lewisove lahke strojnice v času prebojne operacije ob gornji Soči oktobra 1917; cf. Ian V. Hogg, *The Encyclopedia of Weaponry*. Guinness Publishing, London, 1992, 112 s., slika spodaj v sredini).

Str. 189, slika zgoraj: fotografija, ki kaže nemške kanonirje pri streljanju z lahkim poljskim topom kalibra 77 mm (model C. 96 n/A, cf. Curt Johnson, *Artillery*. Introduction by Aram Bakshian, Jr. Octopus Books Limited. London, 1975, 52 s., slika nasproti), nikakor ni mogla biti posneta leta 1915, ker so se nemške jeklene čelade M-16 pojavile v oborožitvi šele z letom 1916 oziroma z razvojem verdunske bitke (enako velja za komentar fotografije na str. 193, kjer vojaki iz strojničnega oddelka nikakor niso mogli biti fotografirani marca 1915).

Str. 230, slika: beseda je o 21-centimetrski havbici in ne možnarju, kar poleg jeklenega varovalnega štita ob cevi jasno nakazuje tudi dolgo podvozje – lafeta z dvema kolesoma, katerih platišči sta opremljeni s pravokotnimi jeklenimi ploščami, ki naj bi preprečile ugrezjanje na mokrotnem zemljišču.

Str. 240, spodnja slika (znamka z vojno ladjo): nikakor ni upodobljena linijska, ampak bojna ladja (dreadnought) *Viribus Unitis*, istoimenskega razreda (3 + 1 enota, polni izpodriv 22.500 ton). Avtor je zagrešil napako na podlagi netočne navedbe v katalogu evropskih poštnih znamk (cf. *Michel Briefmarken Katalog 1858. Europa*. Verlag des Schwaneberger Album, Eugen Berlin, München 5, 967, 183: 1915, 1. maj, serija 5 znamk; vrednost 20 + 3 H/eller/, modro skrilasta, *Kriegsschiff*).

Str. 248, slika: znana fotografija moštva enega izmed strelnih orožij baterije možnarjev sistema *Skoda* (kaliber 30,5 cm, model M-1911) je topografsko dobro določljiva. Posneta je bila na ognjeni poziciji (*Feuerstellung*) ob Rabeljskem jezeru, na nekdanji koroški strani prelaza Predel, cf. Ingomar Pust, *Die steinerne Front. Auf den Spuren des Gebirgskrieges in den Julischen Alpen vom Isonzo zur Piave*. Leopold Stocker Verlag. Graz-Stuttgart, 1980, 64 s., zgornja slika: *in der Nähe des Friedhofes, an der Strasse zum Predil*. Nekateri prizorišče, kljub značilni alpski vegetaciji, postavljajo na Panovec pri Gorici, cf. Vladimir Gradnik, *Krvavo Posočje*. Založništvo tržaškega tiska, Založba Lipa. Trst-Koper, 1977, 56, s sliko.

Str. 260, slika: fotografija, posneta 28. junija 1919 v Scapa Flow, ne kaže potaplajočega se nemškega rušilca, ampak bojno ladjo iz sestave Hochseeflotte, ki je bila tako kot ostale nemške vojne ladje internirana v britanskem oporišču z zmanjšano nemško posadko. Ta odlična ladja se je potopila zato, ker je Nemci, kot tudi ostalega ladjevja, niso hoteli izročiti Britancem v skladu z določili versailske mirovne pogodbe, ki je začela veljati prav ta dan. Ladja na fotografiji pripada razredu *Bayern*, s polnim izpodrivom 31.700 ton in glavno oborožitvijo 8 x 381 mm. Dne 1. avgusta 1914 sta bili obe enoti bojnih ladij razreda *Bayern* še v gradnji, 31. maja 1916 sta sodelovali v jutlanski bitki (cf. *Naval Warfare. An Illustrated History*. Edited by Richard Humble. With a Foreword by Peter Kemp. Orbis Publishing. London, 1983, 184, slika).

Str. 348, slika: prikazana je standardna Kruppova težka poljska havbica (*Feldhaubitze*), model M-1902, kalibra 155 mm (cf. C. Johnson, *o.c.*, 53, slika zgoraj). Malo verjetno je, da bi fotografija nastala januarja 1916, in sicer tako zaradi takrat še neuporabljenih čelad M-16 kot zaradi lahkih uniform; posnetek verjetneje izvira iz poznega poletja ali iz jeseni 1916, vsekakor iz časa razpletanja verdunske bitke.

Str. 377, slika: zimski posnetek nemških kanonirjev s starejšim Kruppovim modelom 12-centimeterskega topa nikakor ni mogel nastati maja 1916; zaradi značilnih pruskih pikač na glavah soldatov je verjetneje, da gre za prizor z vzhodne fronte v zimi 1914/1915, ki je bila takrat vseskozi zelo aktivna zaradi nemške protiofenzive proti ruskim armadam na Poljskem.

Str. 399, leva slika: vidimo nemške kanonirje ob minometalcu; če gre za soško bojišče, je fotograf posnel prizor v teku prebojne operacije ob gornji Soči oktobra 1917. Slika desno: za ta posnetek padlih italijanskih vojakov v strelskem jarku se navadno navaja, da je nastal 29. junija 1916 po avstrijskem plinskem napadu na Dobrdoški planoti, in sicer na koti 197 v bližini glavnega vrha Sv. Mihaela (kota 275).

Str. 407, slika desno spodaj: HMS *Queen Mary*, ena od žrtev jutlandske bitke, je sicer pravilno označena kot bojna križarka, vendar je dobro pripomniti, da gre za bojno enoto razreda *Lion*, s polnim izpodrivom 29.680 ton. Gradnja treh enot tega razreda je bila ukazana leta 1910 v skladu s programom rasti *Royal Navy* (cf. A.J. Watts, *o.c.*, 50; Boris Švel, *Washingtonski sporazum o omejitvenju pomorskega naoružanja 1922*, I. dio, Hrvatski vojni VII/30, prosinac 1997, 74–81, s slikami).

Str. 499, slika spodaj levo: gre za enega izmed posnetkov znanega dokumentiranja avstrijskega vojnega plena v eksploataciji dosežkov bovško-tolminske prebojne operacije, globoko v italijanskem zaledju pri Vidmu (Udinu/Udinah), v začetku novembra 1917. Italijanski možnar je pritrjen na veliko jekleno štirikolesno lafeto, prirejeno za motorno vleko in premikanje po mokrotnih tleh (cf. C. Johnson, *o.c.*, 61, slika zgoraj).

Str. 561, slika spodaj desno: za posnetek britanskega vojaka, opremljenega z jekleno čelado skledastega modela in vsega v siju ognjemeta svetilnih in svetlečih izstrelkov, navadno velja, da je bil narejen na zahodnem bojišču, vsekakor na tistem delu fronte, ki ga je držala BEF – *British Expeditionary Force*, v Flandriji ali na Sommi (cf. A.J.P. Taylor, *The First World War. An Illustrated History*. Penguin Books Ltd. Harmondsworth, Middlesex, England 1985, slika ob notranjem naslovu, 135, (Pl.) 100: izvirnik hrani *The Radio Times Hulton Picture Library*).

Z navajanjem podrobnosti smo hoteli obogatiti nekatere vednosti v zvezi s 1. svetovno vojno. Vzpodbudo nam je dala prav odlična monografija J. Piekalkiewiczza. Slikovno gradivo se kaj hitro izkaže za dragocen dodatni vir informacij, vendar neupoštevanje le-teh lahko pripelje do pomot.

Davorin Vuga

Mile Bjelajac, *Vojska Kraljevine SHS/Jugoslavije 1922–1935*. Beograd : Institut za noviju istoriju, 1994. 327 strani.

V zgodovino pisju se je analitično proučevanje oboroženih sil na prostorih nekdanje Jugoslavije nanašalo predvsem na obdobje vojn ali neposrednih vojnih priprav (P. Tomac, V. Terzić). Položaj armade v miru so zgodovinarji obravnavali samo v kontekstu širših, najpogosteje političnih dogajanj. Raziskovanje vojske kot družbene inštitucije, ki v miru vpliva na gibanje in dogajanje v družbenem življenju, hkrati pa je od njih tudi odvisna, je malo več kot pred enim desetletjem začel Mile Bjelajac, višji znanstveni sodelavec v *Institutu za noviju istoriju Srbije*. Še kot mlad asistent je objavil svoja prva dela o fenomenu vojske: monografijo *Vojska Kraljevine SHS 1918–1921* (Beograd, 1988) in vrsto prispevkov v znanstveni periodiki in tisku.

S svojo drugo monografijo je avtor potrdil, da je odličen poznavalec te problematike. Temelj knjige tvori doktorska disertacija, ki jo je zagovarjal 1992 na Filozofski fakulteti v Beogradu z naslovom *Vojska Kraljevine Jugoslavije 1929–1935*. Delo je napisano na podlagi obsežnega, zlasti arhivskega in v manjši meri objavljenega gradiva (avtor je opravil raziskave v sedmih arhivih v ZR